

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIVNA AV

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

ANDRA BANDET

ÖSTERGÖTLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AV

ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1911
[111410]

60. »Järmsta-stenen.»

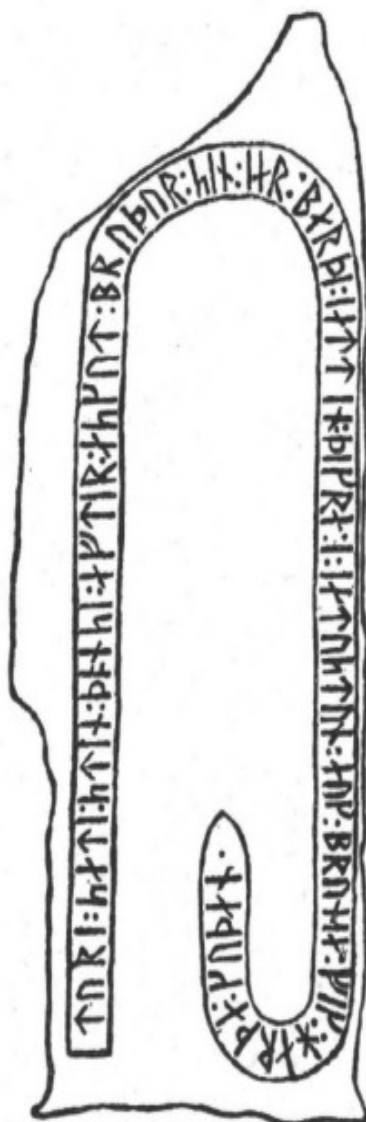
Pl. XIX. Fig. 5 (efter Verelius).

Litteratur: L. 1179; O. Verelius, *Hervarar Saga*, Upsaliæ 1672, s. 191, teckning; *Runographia*, s. 46, teckning.

Uti *Hervarar-Saga*, s. 191, meddelar Verelius om denna runsten följande: »Addatur his inscriptio lapidis Järmstadensis in Ostrogothia et territorio Dal (Till ovannämnda må läggas inskriften på Järmstad-stenen i Östergötland och Dals härad)». Därpå meddelas av stenen ett träsnitt, som varit stucket redan 1624 för Bures *Monumenta hactenus exsculpta* och utgivits ånyo 1664 av Curio i Uppsala.

Inskriften har enligt detta träsnitt varit följande:

turi : sati : stin : ponsi : aftir : askut : brupur : sin : iar : barpi : iattin : pikra : i : iatustun : auk :
brunia : fik : harpa : kuþan ,

5. Ög. 60. »Järmstastenen».

varav Verelius där ger en latinsk tolkning och *Runographia* s. 46 följande svenska: »Ture satte thenna stenen eftir sin broder Asgut, som slog i hæl then stora Jätten i Jättes-Tuna och hans brynja fick Guden Oden (harde Guden 'durus Deus', h. e. Odinus).»

L. 1179 uppfattar inskriften till och med **iar** som trovärdig men betecknar det följande som opålitligt, och denna åsikt torde ock i det hela vara riktig.

Om **turi** är rätt läst, bör det motsvara fsv. *Dýre*, fno. *Dýre*. Möjligtvis kunna **afftir**, **iar** antagas vara fel för **afftir**, **iar**, då **R** finnes i dessa ord i nejdens övriga ristningar.

Vad som följt efter **iar**, måste hava varit svårläst, så att 1600-talets lärde kunnat läsa både annat och mera än ristaren åsyftat.

Att till fullo få reda på vilken verklighet döljer sig bakom Verelii fantastiska tolkning låter sig väl icke göra, men en god del därav kan man dock sluta sig till.

Den relativsats, som börjar med **iar**, har säkert innehållit uppgift om den avlidnes boningsort, så att **barpi** alltså varit **buki**, och därpå har ortnamnet följt, jfr Ög. 94 Harstad **iar : buki : hapistapum** och Ög. 132 Heda kyrka, L. 1194, **ir : byki : i : iatunstapum**:. Slutet torde hava varit: **auk : bruna : trik : harpa : kupan** 'och (efter) Brune, en mycket förträfflig ung man'. På Ög. 92 Väderstad förekommer ack. sing. **bruna**. Man väntar visserligen ock en prep. framför ***bruna**, vilken måhända ock ursprungligen funnits men blivit förbisedd.

Ortnamnet kan naturligtvis icke hava upptagit alla runor mellan **barpi** och **auk**, utan en stor del av dessa äro troligen grundade i fåror mellan de verkliga runorna. Namnet har antagligen varit ett namn på *-stadum*, såsom de anförda **hapistapum**, **iatunstapum**, ty ett sådant upptager ett behörigt rum för mängden anförda runor. Att dessa icke direkt synas forma sig till ett sådant, torde därvid betyda föga.

Var detta ortnamn skall sökas, beror på var runstenen själv har funnits. Liljegren förlägger den till Järstad på grund av namnligheten med Järmstad. Därvid tages emellertid ingen hänsyn till Verelii uppgift, att Järmstad legat »in territorio Dal (i Dals härad)», varifrån Järstad är långt avlägset. Det förefaller, som om man i första rummet borde taga denna uppgift för god, enär därvid felläsning minst kan befaras, och däremot lämna därhän, vilken ort inom Dals hd kunde vara åsyftad genom Järmstad. En förmodan vill jag våga. Då stenens läge blott anges genom Dals hd och Järmstad, torde med detta en kyrka vara åsyftad, och Herrestad erbjuder sig då som ett namn, varur Järmstad kunde vara felläst.¹

Inskriften ansluter sig till Ög. 94 Harstad dels genom att innehålla uppgift om den avlidnes bostad, dels genom förekomsten av formen **H S**, för vars skull den av Verelius anføres i *Runographia*.

Slingans anordning påminner om Ög. 96 Karleby: en enkel slinga utan kors. Är likheten med Ög. 96 att förklara av att ristaren varit densamme, låter detta förhållande lättare tänka sig mellan runstenar blott skilda genom sjön Tåkern, varemot Järstad är mera avlägset från Harstad och Karleby, om ock ej synnerligen långt.

¹ Å andra sidan är det frestande att antaga Verelius' läsning och tolkning av »Jätten i Jättestuna» härröra från förekomsten på runstenen av **i iatunstapum** såsom på Ög. 132 Heda. I så fall måste dock Dals hd vara oriktigt uppgivet för Lysings hd. Skulle Järmstad kunna vara felläsning av Jättingstad?